

A photograph of an elderly woman with short, wavy, light-colored hair, wearing a dark sweater over a white collared shirt. She is sitting in a dark chair and holding a fluffy, light-colored cat in her lap. The background is a simple room with a window frame visible. The entire image has a pinkish-red tint.

haminne'nin suret aynası

MÜNEVVER AYAŞLI

HAMİNNE'NİN SURET AYNASI

Münevver Ayaşlı

TİMAŞ YAYINLARI | 2034

Anı-Biyografi | 21

YAYIN YÖNETMENİ

İhsan Sönmez

EDİTÖR

Kadriye Kaymaz

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

1. BASKI

Mart 2009, İstanbul

2. BASKI

Mart 2016, İstanbul

ISBN

ISBN 978-975-263-957-7

9 789752 639577

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

facebook.com/timasyayingrubu

twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CILT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İçindekiler

Önsöz Yerine	
Boğaziçi'nde Bir Güzel Haminne: Münevver Ayaşlı.....	7
Sadullah Paşa Yalısı'nda.....	8
Teşvikiye Yılları.....	9
Ertuğrul Gazi.....	13
Hazreti Fatih	16
Fatih'in Fütuhâtı.....	18
Fatih'in Medenî Eserleri	19
Fatih'in Zehirle Öldürülmesi.....	20
Sultan II. Selim.....	21
Sultan II. Selim ve Kıbrıs Meselesi.....	23
Sultan Abdülhamid Han	26
Abdülhamid'in Validesi Tirimüjgân Sultan	27
Abdülhamid Han'ın Nezaketi.....	28
Nemika Sultan.....	30
Sultan Mehmed Reşad	33
Şehzade Ömer Faruk Efendi	35
Rukiye Sultan	38
Sabiha Sultan	41
Celâl Paşa	46
Şair-i Azam Abdülhak Hâmid Bey.....	48
Tanıdığım Abdülhak Hâmid	50
Falih Rifkı Atay.....	53
Gazeteci Falih Rifkı Bey.....	56
Namık Kemal ve Ali Ekrem	59
Feylesof Rıza Tevfik Bey.....	61
Hüseyin Cahid ile Cavid Bey.....	63
Yahya Kemal Beyefendi	66
Eşref Edib Beyefendi	72
Refik Halid Bey.....	74
Refi Cevad Ulunay.....	76

Tevfik Fikret.....	78
İsmail Hâmi Danişmend.....	81
Orhan Seyfi Bey.....	85
Ali Fuad Başgil ve Derin Manası.....	87
Sadettin Arel Beyefendi.....	90
Soyu ve Hayatı.....	91
Asım Dede.....	93
Müfide Ferid Tek Hanımefendi.....	98
Celal Esad Arseven Beyefendi.....	103
Basiretçi Ali Efendi ve Ötesi.....	105
Rıza Nur Bey ve Kitabı.....	108
Fuat Köprülü ve Konağı.....	111
Said Naum Duhanî Bey ve Levantenler.....	114
Fikret Mualla.....	116
Cevdet Paşa.....	119
Peyami Safa Bey ve Françoise Sagan.....	121
Shakespeare'e Göre Bir Sahne: Peyami Safa Bey.....	124
Mehmed Âkif ve Muhammed İkbâl.....	129
Âkif ve İkbâl.....	131
Mevlâna ve Goethe.....	135
Muhammed İkbâl ve Arayışları.....	140
İbn Rüşd veya Averroes.....	148
Claude Farrere.....	151
Andre Maurois.....	154
Bertrand Russell.....	157
Picasso.....	160
Tarık bin Ziyad.....	162
İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth.....	166
Kraliçenin Çocukları ve Yakınları.....	168
Kraliçe'nin Türkiye Ziyareti.....	171
Napolyon.....	173
General Charles de Gaulle.....	176
Savaş sonrası.....	179
Hollanda Kraliçesi Juliana.....	183
Rasputin.....	187
Indira Gandhi.....	190
İndeks.....	195

Önsöz yerine

Boğaziçi'nde Bir Güzel Haminne: Münevver Ayaşlı*

Yaşlıların gözlerine bakarken, hep onların gördüğü benim göremediğim geçmiş zamanlardan kalma ışıltılar ararım. Haminnenin gözlerindeki ışıltılarda eski Rumeli vardır dersem, inanır mısınız? Yakından bir bakarsanız, eminim, nazlı Tuna'nın suladığı topraklarda yaşanmış eski güzel hayatlardan canlı sahneleri bir film şeridi gibi seyredebilirsiniz.

Haminne, 1906 yılında Avrupa-i Osmanî şehirlerinden Selanik'te doğduğunu söylerken sözlerine şu cümleyi eklemeyi hiç ihmal etmez: "Fakat umumî manada anlaşıldığı gibi Selanikli değil, Türk'üm!" Selanik, Osmanlı devrinde dönmeleleriyle ünlüdür ve İstanbul'da Selanikli birinin, dönme olmadığına çevresini inandırabilmesi için epeyi gayret göstermesi gerekir. Bunun için babası Cafer Tayyar Bey'in Evlad-ı Fatihan'dan olduğunu her defasında üzerine basa basa söyleyen haminnenin annesi de Çerkes Abdi Paşa'nın kızı Hayriye Şerife Hanım'dır.

* *Aksiyon*, Sayı: 8, 28 Ocak 1995.

Selanik, ah Selanik! İstanbul'u ilk defa üç yaşındayken gören haminneye "İstanbul güzel mi?" diye sormuşlar, meşhur Rumeli kibriyle "Eh, fena değil!" demiş. Çocukluğunda İstanbul'u bile küçümsemesine yol açan bu derin Selanik ve Rumeli sevgisi haminnenin kalbinden hiçbir zaman silinmeyecek, aksine gitgide artarak derin bir hicran ve tahassüre dönüşecektir. Asker babasının görevleri dolayısıyla Devlet-i Aliyye'nin başka bölgelerinde, mesela Halep'te de yaşayan ve her biri için kalbinde sıcak köşeler ayıran haminnenin Rumeli sevgisi bir başkadır ve bu sevgiyi "irreal bir rüya ve hülya şehri" diye tarif ettiği İstanbul'un süzgecinden geçirerek zarif bir Osmanlılık şuuruna haline getirmiştir. Zaten Osmanlı, biraz da Rumeli demek değil midir?

Selanikli haminnenin Ayaşlılığı, Ankara'da Hariciye Vekâleti'nde memur olarak çalışırken tanışıp evlendiği (1930) Sadullah Paşazade Nusret Ayaşlı'dan kalan aziz bir mirastır. Cumhuriyet'ten önce ve sonra sefir olarak önemli görevlerde bulunan "merhum ve mağfur zevci"nin Bünyamin-i Ayaşî hazretlerinin soyundan geldiğini her vesileyle hatırlatan haminne, asaletle çok önem verdiğini açıkça değilse bile, her haliyle hissettiren bir aristokrattır; ama bunu Avrupaî manasında bir asalet saplantısı olarak görmemelisiniz.

Sadullah Paşa Yalısı'nda

Haminnenin anladığı asalet, Osmanlı coğrafyasının derinliklerine dal budak salmış ve bu topraklarda yeşerip İstanbul'un imbiğinden geçen yüksek kültürü temessül etmiş olmaktır. Bir de suyun öteki yakasındansanız, aliyyülâlâ. Görüşmelerimizden birinde nereli olduğumu sormuştu da, "Sivaslıyım" deyince -galiba hemşehrim Nurettin Sözen beyefendiyi düşünerek- yüzünü ekşitmişti. Esasen belediye başkanları haminnenin yüzünü her zaman ekşitmiştir; çünkü ona göre, İstanbul'un başında öteden

beri üç belâ vardır: Zelzele, yangın ve belediye başkanları.

Haminne evlendikten kısa bir süre sonra İstanbul'a "nakl-i hane" ederek kocasının Çengelköy'deki muhteşem yalısına yerleşir, Sadullah Paşa Yalısı'na. Bir rüya sarayına benzeyen yalıda su ve elektrik yok, fakat Nusret Bey'in ilk eşi olan prensesin hatırasını yaşatarak yeni gelinin hayatını büsbütün karartmaya karalı iki hanım vardır. Bir de ortaklıkta gezinen güzel güzel kediler...

Nusret Bey'in niyeti yalıya iyiden iyiye yerleşmektir, fakat Münevver Hanım istemez. Çünkü 1881 yılında mahkeme kararıyla Ayaşlı Esad Muhlis Paşa'ya geçen ve oğlu Sadullah Paşa'nın adıyla anılmaya başlanan yalının beddualı olduğuna ve aileye hiç iyi gelmediğine inanmıştır. Birinci Abdülhamid devrinde mevcut olduğu bilinen ve belki de Boğaziçi'nin en eski yapısı olan bu benzersiz yalıda, sefir olarak Avrupa'ya gönderildiği bir buhran sonunda intihar eder. Sonraları büyük oğlu Âsaf Bey de intihar edecek, küçük oğlu ise Almanya'da bir akıl hastanesine yatırılacaktır. Yalıda oturan haremi "asil ve kibar" Necibe Hanım'sa hastalıktan hiç kurtulamaz; kızı Nazlı Hanım'ın dört çocuğu vardır, dördü de hasta.

Teşvikiye Yılları

Sonunda haminnenin dediği olur, Teşvikiye'de geniş bir apartman dairesi tutup taşınırlar. Artık işi antikacıları ve eski mobilya satan dükkânları dolaşmaktır. "Aman Yarabbi" diyor haminne, "neler yoktu, neler yoktu İstanbul'da! 1930'larda Osmanlı zenginliği henüz tükenmemişti! Bugün bir şeycikler yok, tekne kazıntısından başka!" Bu arada Osmanlı'dan artakalmış seçkin ailelerle tanıştığı gibi hanedan mensuplarıyla da yakın ilişkiler kuran haminnenin o muhteşem aileyle hâlâ devam eden bağlılığı gerçekten göz yaşartıcı bir sadakat örneğidir.

Edebiyata ve plastik sanatlara ilgisi, alafrağa Teşvikiye yıllarında haminneye kültür ve sanat çevrelerinden de önemli dostlar kazandırmıştır.

Abdülhak Hâmid'den Yahya Kemal'e, Necip Fazıl'dan Âsaf Hâlet'e, İsmail Hâmi Danişmend'den Midhat Cemal'e, Burhan Toprak'tan Namık İsmail'e kadar birçok şair, yazar ve ressamı çok yakından tanıır. *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim* (1973) adıyla yayımlanan hatıratı, kültür ve edebiyat tarihimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Teşvikiye, haminnenin sosyal hayatı bakımından son derece verimliyse de, Boğaziçi'nin tadını almış İstanbullu bir aristokrat hanımefendinin “som zümrüt ortasında akıp giden firuze nehir”den fazla uzak kalması düşünülemez. Nitekim 1936 yılında, yüksek devlet görevlerinde bulunmuş Talât Bey'in Beylerbeyi İskele Caddesi'ndeki harap yalısını satın alır ve devrin büyük mimarlarından Sedat Hakkı Eldem'e bir proje çizdirerek yeniden inşa ettirirler. Sadullah Paşa Yalısı ise uzak akrabadan Ahmet Ferit Tek'e satılmış, ondan da kızı Emel Esin'e geçmiştir.

Hamine, Nusret Ayaşlı'yı 1944'te kaybedince yapayalnız kalır. İstanbul kibarının -kendi tabiriye- tenhayı, tenhalığı hiç sevmeyişi (Abdülhak Hâmid, “kırk odalı ve her odasından başka bir çehrenin görüldüğü bir konakta oturmak isterim” dermiş) düşünülecek olursa, onun nasıl bir boşluğun içine yuvarlandığını tahmin etmek kolaylaşır. Ancak haminne kendini tez toparlayıp hayatını yazarak doldurmaya başlamıştır. Yazarlık ve *Yeni İstanbul*'daki gazetecilik hayatı ona yepyeni bir çevre, yepyeni dostlar kazandırır.

Hammeninin en takdir edilecek taraflarından biri, hiç şüphesiz, gördüklerini, bildiklerini, yaşadıklarını kendine saklamayı yazmış olmasıdır. Koskoca bir imparatorluğun gürül gürül çöküşüne, yeni bir devlet doğarken, bir kültürün, bir hayat

tarzının, bir estetiğin, bir terbiyenin de yok oluşuna, her ânını derinden yaşayarak şahit olmuş son Osmanlılardan biridir ve hâlâ yazacak ne çok şeyi vardır! *Dersaadet* adlı eserinde, bizim artık bir masal gibi dinlediğimiz, fakat kendisinin yaşadığı İstanbul'u ve Boğaziçi medeniyetini anlatır. *Avrupa-i Osmanî ve Muhteşem İstanbul*'da ise (1990) kaybettiğimiz Rumeli'ye döktüğü gözyaşlarının acılığını hissedersiniz.

Bir zamanlar mektep kitaplarında Avrupa-i Osmanî diye zikredilen, bugün vizesiz giremediğimiz toprakların çok değil bu asrın başlarına kadar birer Türk ülkesi olduğunu ve vahşi Balkan kavimlerinin Türk izlerini sile sile bitiremediklerini yeni nesillere anlatmak ne zordur.

İşte haminne, bugün bizim hayat bile edemediğimiz o zamanların içinden çıkıp gelmiştir.

Beşir Ayvazoğlu

Ertuğrul Gazi

Asya'da Cengiz Han devrinde Moğol istilâsına mukavemet eden son setler de yıkılınca, Oğuzların en meşhur ve makbul kolundan gelme Kayı hanedanından Kayaalp'in oğlu Süleyman Şah için, dört oğlunu ve aşiretini alıp yaşamakta olduğu Horasan'ın Mahan şehrini terk edip garba doğru hicret etmek mecburiyetinden başka çare kalmamıştı.

Elli bin kişi ile Anadolu'ya geçmiş olan Süleyman Şah, Erzincan ve Ahlat dolaylarında yedi sene dolaşıp oturduktan sonra, Cengiz'in ölümü ile nisbî bir sükûna kavuşan vatanına dönmek arzusu ile vatanının yolunu tutmuştu. Fakat nasibi Anadolu'da kalmak olan Süleyman Şah, Caber Kalesi yakınında, evlatlarının ve aşiretinin önünde atla Fırat Nehri'ni geçmek isterken, atıyla beraber düşerek terk-i hayat etti.

Bugün hâlâ büyük bir ziyaret yeri olan ve Türklüğünün mühürünü vurduğu "Türk Mezarı" diye meşhur olan yerde yatmaktadır. Bu elim hadise Süleyman Şah'ın emri altında toplanan evlatlarının, ailesinin ve aşiretinin bölünmesine sebep oluyor.

Süleyman Şah'ın dört şehzadesi var. İki Sungur Tekin ve Gündoğdu Beyler, kendilerine tabi kalan aşiretlerinin bir kısmı ile vatan yolunu tutuyor ve Asya'ya avdet ediyorlar.

Bu Asya'ya avdet eden iki genç şehzade ve onlara katılan aşiretin bir kısmı talih, ikbal, şan, şeref ve saadeti, sanki kalan iki kardeşlerine, onların nesillerine ve beraberinde kalan aşirete bırakarak hayat ve tarih sahnesinden çekilip gidiyorlar. Asya'nın uçsuz bucaksız azameti içinde eriyip yok oluyorlar. Diğer iki oğlu Dünder ve Ertuğrul Beyler, halkın onlara anavatan olarak bahsettiği Anadolu'ya dönüyor ve büyük misyonlarına başlıyorlar. Bu iki şehzade ve nesillerinin önünde şan, şeref ve saadet dolu şah yolları açılıyor.

Büyük Selçuklu Devleti inkıraz bulmak üzere idi. Anadolu tekrar küffar eline düşmemek için insanını, kurtarıcısını ve sahibini bekliyordu.

Türk beyleri sıralanmışlardı. Tevaif-i Mülûk denen Türk beyleri din ve Hak yolunda hizmetlerini arz ediyor, bu hususta birbirleriyle rekabet ediyorlardı.

Fakat Hak, insanların en güzel bir örneğini, en asil ve civanmert bir Türk beyini, Anadolu'ya sahip olarak göndermişti. Bu Türk beyine ve nesline Anadolu'yu mübarek kılmış ve anavatan yapmıştı.

Ertuğrul Gazi bir Türk şövalyesi idi. Anadolu'ya kılıç hakkıyla olduğu kadar ruh asaletiyle de sahip olmuştu.

Fütüvvet sahibi olan Ertuğrul Gazi'nin bilinen lejandını hikâye etmeden geçemeyeceğim.

Ertuğrul Bey aşiretinin başında, daha bir yere yerleşmemiş, batıya doğru gelirken, iki ordunun birbirine girmiş savaştığını görüyor; biri galip, diğeri mağlup. Asalet, mürüvvet ve fütüvvet icabı, kim olursa olsun fark gözetmeden, mağlup tarafa yardım ediyor. Galip taraf kim? Mağlup taraf kim? Bunları düşünmeden... Bu kendisine büyük gaile de açabilir ve Anadolu'da kal-

masını güçleştirebilirdi. Yanında yer aldığı mağlup ordu Allah'ın inayeti ile galip, galip olan ordu da mağlup vaziyetine düştü.

Meğer Ertuğrul Bey'in yardım ettiği taraf Selçuklular, diğer taraf da Moğollar imiş.

Ordusunu ve dolayısıyla kendisini fena bir vaziyetten kurtaran Ertuğrul Bey'e ve oğullarına Selçuk hükümdarı, bir minnet ve şükran borcu olarak Söğüt kışlağı ile Domaniç yaylağını veriyor.

İşte bu suretle, bu mübarek ve mukaddes topraklar, müstakbel azametli ve saltanatlı Osmanlı İmparatorluğu'nun beşiği oluyor.

Hazreti Fatih

*Vur pençe-i Ali'deki şemşîr aşkına
Gülbang-ı âsumânı tutan pîr aşkına*

*Ey leşker-i müfettihü'l ebvâb vur bugün
Feth-i mübîni zâmin o tebşîr aşkına*

*Vur deyr-i küfrün üstüne rekz-i hilâl için
Gelmiş bu şehsüvâr-ı cihangîr aşkına*

*Düşsün çelengi Rûm'un eğilsün ser-i Firenk
Vur Türk'ü gönderen yed-i takdîr aşkına*

*Son salvetinle vur ki açılınsın bu sûrlar
Fecr-i hücum içindeki Tekbîr aşkına*

“Feth-i Mübin”den beş yüz sene sonra bir Türk şairi, o günkü savleti, iman dolu şevk ve heyecanı böyle teganni ediyordu.

Şehrin ortasında, “Kavak Meydanı”nda bugün Sultan Selim Camii'nin bulunduğu yere uzak olmayan Saray-ı Hümayun'da,

peder-i zîşanı Sultan II. Murad Han, sabah namazını kılmış; sure-i Muhammed'i bitirmek, sure-i Fetih'e başlamak üzere idilerdi ki, bir oğulları dünyaya geldiği müjdesini kendilerine verdiler.

Genç padişah ikinci oğlunun gelişini sevinç gözyaşları ile karşıladı.

“Ravza-i Murad'da bir gül-i Muhammedî açtı” dedi.

Büyük tarihçimiz muhterem Reşat Ekrem Koçu'ya göre Sultan II. Murad Han'ın ikinci, Alman tarihçi Franz Babinger'e göre üçüncü oğlu...

Edirne'den başka Bursa ve Dimetoka şehirleri de Hazreti Fatih'in doğum yeri olmak şerefini paylaşamıyorlarsa da, tarihçiler Edirne üzerinde ittifakla durmaktadırlar.

Şehirlerin paylaşamadığı bu mutlu hadiseyi harem hanımları da paylaşamamaktadırlar. Avrupa Hazreti Fatih'e ille Türk olmayan bir anne vermek istemektedir. Babinger'i bir yana bırakalım ve tekrar Reşad Ekrem Koçu Bey'e avdet edelim:

“Hicrî 835 yılı Receb'inin 26–27. ve milâdî 1432 yılı Mart'ının 29–30. gecesi ve bir Pazar gününün sabah vaktinde ki güneş Arslan burcunda iken (ki doğrusu Koç burcudur) Sultan II. Murad Han'ın, Sinop hükümdarı İsfendiyar Bey'in kızı Hatice Halime Hümâ Hatun'dan bir oğlu dünyaya geldi.

Vüzeranın, ümeranın, ulemanın hazır bulunduğu bir mecliste iki rekât namaz kıldıktan sonra, kollarına verilen kundak içindeki masumun kulaklarına tekbir ve ezanlarla üç kere “Mehmed” diye seslendi ve:

– Bu Şehzade Mehmed'immin kudümü sanına âleme gülâb-ı meserret saçılısın, dedi.

Edirne sarayından Bursa'ya, Manisa'ya, Amasya'ya, Tokat'a, Anadolu'nun ve Rumeli'nin valilerine, sancak beylerine, Rumeli'ndeki akıncı serhad beylerine atlı ulaklar gönderildi ve yedi gün, yedi gece donanma ve şehráyin emredildi.”

İşte İslâmın ve Türklüğün güzel bahtı Hazreti Fatih'in dünyaya gelişi böyle selâmlandı.

Fatih'in Fütuhâtı

İsmail Hâmi Danişmend'e göre Osmanlı menbâlarında "Ebu'l-feth" unvanıyla da anılan Fatih Sultan Mehmed irili ufaklı 17 devlet fethetmiştir. Bunların beşi Müslüman, on ikisi Hıristiyan hükümetidir. Bu 17 devletin ikisi imparatorluk, dördü krallık, altısı prenslik, beşi dukalıktır. Milliyetlere göre tasnif edildiği takdirde Fatih'in dört İtalyan, üç Rum, dört Türk, üç İslav, bir Tatar-Türk, bir Ulah ve bir Arnavut ülkesi fethetmiş olduğu anlaşılır. Tarih sırasıyla 1453'te Bizans İmparatorluğu, 1456'da Enez Ceneviz Dukalığı, 1458'de Atina İtalyan Dukalığı'nı, 1459'da Sırbistan Krallığı'nı, 1460'ta Mora despotluğunu, 1461'de Trabzon Rum İmparatorluğu'nu, 1461-1462'de Candaroğulları Beyliği'ni, 1462'de Eflâk Prensligi'ni, gene aynı tarihte Midilli Ceneviz Dukalığı'nı, 1463'te Bosna Krallığı'nı, 1466'da bir krallık vaziyetinde bulunan Karaman Devleti'ni, 1471'de Alaiye Beyliği'ni, 1475'te bir krallık şeklinde olan Kırım Hanlığı'nı, 1478-1479'da Arnavutluk ülkesini, 1479'da Torul Beyliği'ni, gene aynı tarihte Yunan adalarından Zanta Dukalığı'nı ve nihayet 1480'de Hersek Dukalığı'nı fetih ve ilhak etmiştir.

Bunlardan başka Dulkadir Beyliği ile Boğdan Prensligi'ni de nüfuz ve hakimiyeti altına almıştır. Bütün bu irili ufaklı, müstakil veya yarı müstakil deniz ve kara devletlerinden başka Cenevizlerin Galata, Amasya ve Şimali Karadeniz müstemlekeleriyle başta Eğriboz olmak üzere Kızıl Adalar, Limni, Taşo, Semendirek-Samothraki, İmroz vesaire gibi Marmara ve Ege adaları da Fatih'in fütuhâtındandır.

Ayrıca sıralanabilecek birçok kaleler, şehirler ve Otranto havası gibi müstemlekeler bu hesaba dâhil değildir.

Bunlardan başka Fatih'in ülkelerini tamamıyla zapt etmek suretiyle mağlup ettiği devletlerin en mühimleri Akkoyunlu İmparatorluğu, Venedik ve Ceneviz, Macaristan ve Napoli krallıklarıdır.

Bütün Balkan yarımadasını Türk hâkimiyetine sokan, Karadeniz'i bir Türk gölü haline getiren ve Boğazlar hâkimiyetini

tamamlayıp Çanakkale ve İstanbul Boğazlarını kapatan da Hazreti Fatih'tir.

Herhalde Fatih Sultan Mehmed Osmanlı Devleti'nin değil, fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun müessesidir.

Fatih büyük bir fikrin anahatlarını tahakkuk ettirdiği halde ikmâlîne ömrü yetmediği için, ölüm günü Türk tarihinin en acı matem günlerinden biridir.

Dünya tarihinin en büyük şahsiyetlerinden olan bu muazzam dâhinin İtalya seferiyle başlayan son Garp ve hakiki hedefi katî surette malum olmayan son Şark seferinin çok büyük ve geniş bir planla alâkadar olduğu muhakkak olmakla beraber; tasavvurlarını en yakınlarından bile daima gizli tuttuğu, hatta çok defa sefere çıkıldığı zaman bile nereye gidileceği pek belli olmadığı için, bu büyük plânın ne olduğunu bütün teferruatıyla tayin etmek kabil değildir.

Herhalde bu meselenin mümkün olduğu kadar tedkik ve tesbiti zaruridir. Bizzat idare ettiği son seferin Kölemenler elinde bulunan Suriye ve Mısır'a müteveccih olduğu muhakkak gibidir. Kendisiyle muasır olan ve hatta İstanbul fethinde maiyetinde bulunan Müverrih Dursun Bey bu seferin Suriye ve Mısır'a müteveccih olduğundan bahsetmekle beraber "Cihet-i sefer taraf-ı Anadolu olduğu malûm olundu. Amma Arab mı, Acem mi malum olmadı" demektedir.

O sırada Cem Sultan'ın bir kuvvet başında Suriye tarafına sevk edilmiş olması o istikamete delâlet edebileceği gibi, Dursun Bey'in ima ettiği Akkoyunlu semti de hatıra gelebilir. Akşemseddin'in Fatih'e yazdığı bir mektupta da her iki hedeften bahsedilmektedir. Bununla beraber, donanma hazırlıklarına istinâd eden bazı muahhar Garp membalarında Rodos hedefinden bile bahsedilir.

Fatih'in Medenî Eserleri

Fatih Sultan Mehmed'in bu sahadaki en mühim eserleri "Sahn-ı Seman" ismindeki İstanbul Üniversitesi'yle, iki mecelle mürekkebe olan "Kanunname"leridir. Dünyanın en parlak kültür ocaklarından biri hâline gelen bu ilk İstanbul Üniversitesi Fatih

Camiî'yle beraber yapılmıştır. Camiîin etrafı bir ilim mahallesi halindedir. "Sahn-ı Seman" (sekiz avlu) medresesinden başka bu medreseye mahreç olarak sonradan ilâve edilen "Tetimme" yahut "Mûsıla-i Sahn" medreseleri, imarethane, tâbhâne ve "Dârüşşifa" denilen meşhur hastane hep oradadır. Bunlardan "Sahn-ı Seman" yüksek tahsil için, "Mûsıla-i Sahn" orta tahsil içindir ve camiîin şimal ve cenup taraflarına tesadüf eden bu müesseseler sekizer medreseden mürekkeptir.

Bunlarda yalnız din dersleri değil, riyazî, tabiî ve edebî ilimler de okutulduğu için "Sahn-ı Seman" İstanbul Üniversitesi'nin ilk ismi ve Fatih de üniversite müessisi demektir. "Sahn"daki yüksek tedrisat profesörlerine "müderris" ve doçent vaziyetinde bulunan "mûsıla", "Tetimme" hocalarına "muîd" unvanı verilir. Sahn talebesine "danişmend", Tetimme talebesine de "softa" denir. Fatih bu medreselere müderris olarak memleketin her tarafından ve hatta başka memleketlerden zamanın en muktedir âlimlerini getirtmiştir.

"Sekiz Sahn"ın biri Tıbbiye ittihâz edilmiş ve buraya ilhak edilen hastanede yetmiş hasta koğuşu yapılmıştır. Hekimler günde iki defa hastaları muayene ile mükelleftir. Bu hastaneye hekim olabilmek için din ve mezhep farkına bakılmayarak ilim ile ihtisasa ehemmiyet verilirdi.

Fatih'in Zehirle Öldürülmesi

Fatih Sultan Mehmed 1481 senesi Mayıs ayının on ikinci Perşembe günü Üsküdar'la Gebze arasındaki Tekfur, Hünkâr ve yahut Sultan Çayırı karargâhında eceliyle ölmüş gösterilir ise de Âşık Paşazade meseleyi şöyle anlatır:

"Vefatına sebep ayağunda zahmet vardı. Tabibler ilâcundan âciz oldular. Âhir tabibler cem oldular, ittifak itdiler, ayağundan kan aldular. Zahmet ziyâde oldu. Şarâb-ı fariğ virdüler, Allahın rahmetine vardı."

Kim bilir Âşık Paşazade'nin "şarab-ı fariğ" dediği ilaç nedir? Onu kim vermiştir? Tarihçi, Fatih'in ağzından hekimlerin kendisine "kıydıklarını" kaydetmiştir.

Sultan II. Selim

Cihan padişahı Kanuni Sultan Süleyman Han'ın sekiz şehzadesi vardı. Murad, Mahmud ve Abdullah isimdekiler çocukken ölmüşlerdi. Yetişkin oğulları Mustafa, Mehmed, Selim ve Cihangir isimlerindeki beş şehzadedir.

Bunlardan veliahd olan Şehzade Mehmed'le en küçükleri olan Şehzade Cihangir ecelleri ile ölmüşlerdir.

Hayatta kalan diğer üçünden en değerlisi ve askerle halkın sevgilisi olan Şehzade Mustafa, saraydaki kadınlar partisi ile “Kehle-i ikbal” denilen devşirme Veziriazam Rüstem Paşa'nın teviziratu yüzünden idam edilmiştir. Nihayet Şehzade Bayezid'in de İran'a gitmesi ile Osmanlı tahtına Sultan II. Selim câlis-i taht-ı saltanat olmuşlardır.

Babası Kanuni Sultan Süleyman gibi bir güneşin ufulünden sonra, kendilerinden daha kıymetli, bilhassa ordunun ve milletin sevgilisi olan; daha şehzadelğinde “Sultan” denilen Şehzade Mustafa'nın hazin ölümünden ve sevilmeyen annesi Hürrem Sultan'dan dolayı, tahta çıkan Sultan II. Selim halk arasında da sevilmiyordu.